

τί, άφ' ους που είταν πιά γριά, μα είταν και κοκκαλιάρια κι άλλοίθωρη, και κουτσή, — άχ, τί δέν είτανε, Θεέ μου!

'Αποφάσισε όμως και την πήρε ο λεβέντης ο Μανωλάκης την Κερά Κοκκαλιάρια!

Του την είχαν προζενέψει μερικοί φίλοι που ήθελαν το καλό του. 'Ετσι καμιά φορά και γιατρός τυχαίνει να θέλη το καλό του άρρώστου, κι άξαφνα τον άποδιαβάσει πρι να σημάνη ή άρα του.

'Οχι δά που τονέ θανάτωσε το Μανωλάκη ή Κερά Κοκκαλιάρια! Μα νά, το ίδιο σά να τονέ θανάτωσε. Στρίγλα μονάχη του βγήκε του άμοιρου.

Θά μου πητ' ίσεις τώρα, γιατί μαθές τέτοια μυριάσημη μπαμπόγρια, και να τή δεχτ' ή γυναίκα του!

Νά δ'ήτε τί έτρεξε.

'Η Κερά Κοκκαλιάρια ήξερε μια και μονάχη τέχνη—να βγάξη από τ'α προικοσέντουκά της βαριά και σφανταχτερά στολίδια παλιάς έποχής, και να τ'αμαθιάξη άπάνω στ' άχαρο, το στεγνό, το ζαρωματισμένο κορμι της. Και που να δ'ης πιά τότες σάρκα, που να δ'ης φλέβα, που να δ'ης νύφη! 'Ολα στολίδια, φκιασιδι δλα!

Είπα φκιασιδι έπίτηδες, επειδή σ' όποιο μέρος της δέν μπορούσε να κρεμαστή μάλαμ κι μαργαριτάρι, ή να καρφωθεί βαρύ μετξωτό ξεδιπλωμένο από το προικοσεντούκι μέσα, καθώς να πουμε στά δυό της μάγουλα, εκεί έπαιρνε κ' έδινε το κοκκινάδι και το πασάλειμμα.

'Αγνωρος άκ'ιμ' από κόσμο ο Μανωλάκης! που να τις βάλη στο νου του τέτοιες μαριολιές ο ακόμοιρος! Είδη δέν είδε τις πλανερές εκείνες ψευτομορφιές, και τ'α χάνει άμέσως, και την παίρνει γυναίκα του τή γριά την Κοκκαλιάρια, που παινεύότανε δά πώς είταν και κόρη πολυζάκουστης και πανώριας Βασιλίσσας, τ'ης Βασιλίσσας που ξετρέλανε μια φορά τόν κόσμο με τ'α ούράνια της κάλλη.

'Ενα είδος κόρη πώς είταν τ'ης Βασιλίσσας εκείνης φαίνεται βέβαιον. Τι λογής κόρη όμως, δέν ταιριάζει να το πουμε στο παραμύθι αυτό. 'Η άληθεια είναι πως δικιά ή άδικα το προικοσεντούκι της το είχε γεμάτο βαριά και κάπως θυματωμένα βασιλικά στολίδια, γεμάτα σακακοφαγωμένες πορφύρες κι άλλες παλαιχικές φορεσιές.

Τηνέ συμπάθησε άραγες ποτές του στ' άληθεια ο Μανωλάκης την Κοκκαλιάρια, δέν τηνέ συμπάθησε, δέ μ'ας φαίνεται και πολύ καθάριο. 'Εκείνο που

ξέρουμε είναι πως άπόχτησε μαζί της μερικά παιδάκια που κάμποσο τ'α χάδεψε, μα έντας άπό γεννήσιο τους ραχητικά, μιτερά κι άλλοίθωρη, (κι αυτό, θά μου πητε, πολύ άπό τέτοια μάννα), φαινότανε σά να χειροτέρευαν όσο τ'α χάδευε. Φορτωμένα βέβαια κι αυτά με στολίδια μητρικά και προμητρικά. Τόσο φορτωμένα, που μόλις έβλεπες τ'αρωστιάρικα προσωπάκια τους άνάμεσ' άπό το παλαικό το μάλαμα και το μαργαριτάρι.

Πολύ, πολύ δυστυχισμένος άνθρωπος ο λεβέντης ο Μανωλάκης! Και τόσο διψασμένος πρέπει να είταν, άν όχι πάντα, δίχως άλλο ώρες ώρες τ'ης μαύρης ζωής του, άπό χάρη κι άπό νύκτη, που άπάνω στη στενοχώρια του ξέκοβε άπό το σπιτικό του και γλεντίζε με θεότρελλες φράγκισσες κοπέλλες ο ακοριζικός!

Και κατάντησε άγάλι άγάλι να μην τις πολυτρέπεται τέτοιες άταξίες, να τρέχη δηλαδή δ'ω κ' έκει και να το γλεντίζη.

Στόν τύπο άπάνω όμως γνωστικός πάντα, ως και τώρα ακόμα. Θέλει λόγου χάρη να βγη περίπατο. Την κυρία του πάντα θά βάλη στ' άμάξι και τ'α παιδιά του. Σά βγαίνει όμως το βράδυ όλομνάχος, αλλάζει. Θά πάη τότες εκεί όπου βρίσκει κάποια ζωή.

Κ' έτσι ίσως δέν τή νοιώθει και πολύ βαθιά τή μεγάλη του σφοδρά. Σημάδι πως πάει να τόν ξεκουτιάση ή όλοστεγνη, ή όλοκόκαλη, ή σκληρή κ' ή άπόνετη γριά του, γιατί είναι κ' ή ψυχή της(έση έχει ψυχή) άπόνετη και σκληρή, και μήτε μιά φορά δέν άκούστηκε να πάη στόν άντρα της να του γλυκομιλήση και να τόν κάμη να ξεχάση τους καημούς του, που πρέπει δά να τούς έχη περίσσιους, κι άς πολεμάη με τρέλλες να τούς φορτώνη στόν πετεινό.

Νά δ'ήτε τώρα: βρίσκονται όλοτρόγυρα, στη γειτονιά του και παρακάτου, ως τ'α ζώχωρα κι άκόμα παρακειθε, πλήθος άλλοι λεβέντηδες, παντρεμένοι κι αυτοί. Μα έχουν όλοι τους κάτι γυναίκες, μια χαρά να τις βλέπης! Αυγερές, όλοχάρες, όλο ζώντανες, θάμα ή όψη τους, τραγούδι ή φωνή τους. Και κάτι παιδιά, άχ, τί παιδάκια! Νά τ'α τηρ'α και να τ'α λιμπίζεσαι. Τρέχουν όλημερίς και παίζου τ'α χαριτωμένα, τ'α τρυφερά εκείνα τ'αγγελοειδή, που το άιμα φίγγει άπό τ'α μαγουλάκια τους, ένω του μαύρου κι άραχου Μανωλάκη

ταποβάλαμτα μήτε να σταλέφουνε δέν έχουνε κάτια!

'Αχ, ζωή που πρέπει να την τραβ'αη ο λεβέντης ο Μανωλάκης: σάν τή βλέπη τέτοια καλοτυχιά όλοτρόγυρα! 'Ομως νοικοκύρης άνθρωπος, βλέπεις, κι άπό φόβο μην τύχη και ψεγαδιάση κανένας το σπιτικό του, μήτε γρ'υ δέν ξεστομίζει κατ'αρά για κείνους που του την προζένεψαν την τρομερή Κοκκαλιάρια, και που του περίγραψαν τότες με όλομναρα χρώματα τή άλλη, τή νόμιμη και τή χαδεμένη κόρη τ'ης πανώριας Βασιλίσσας, την καταφρονεμένη βασιλοπούλα, που κι άν την είχαν και πλανιότανε ζυπόλυτη και γυμναστράγαλη στα βουνά, με κάθε ματιά της όμως και με κάθε της πάτημα έδειχνε κι άκόμα δείχνει την άρχοντιά της καταγωγή που είναι ήλιος άκόμα ή όμορφιά της, παράδεισος ή νύκτη της, και μυριοάλευτη θάλασσα ή ζωντανάδα της ή σπαρταριστή. Κι όσο άπό ψυχή, άχ, τί πονεσιά και τί σπλαχνιά και τί άγάπη! Τι τραγούδια του κελαιίδι του δύστυχου του λεβέντη άπό το κορφοβούνι, κι αυτός, που τή γνώριζε και την άγαπούσε στην πρώτη του νύκτη, στα φουρτουνιασμένα του εκείνα χρόνια, στίκεται ο όλολιος άποκάτω, κι ώρες ώρες, μάλιστα σάν τύχη και λείπουν οι Φράγκισσες, σάν όνειριασμένος στήνει ταυτιά του, και με κρύφο και μ' άμιμητο πόνο χυμογελάει, που λές κι άνιστορεί ο νους του ληθμονημένο μάννας νανούρισμα.

'Ηρθανε μάλιστα ώρες που ξεχάστηκε ο λεβέντης ο Μανωλάκης κ' έτρεξε κατ'α τ'α βουνό στα κρυψά, κι άκούστηκαν άπό κεί άπάνω βαθιά καρδοί στεναγμοί. Κ' είπαν οι γλώσσες πως κάτι καλοηραμένο και χαρωπά βοσκόπουλα που παίζου φλογέρα στα κταράχια έχουνε μέση τους άιμα βασιλικό 'Αλήθεια, ψέματα, ένα πράμα είναι βέβαιον, το τ'αγγελοκάμωτα παιδάκια θά τόν τριγύριζαν τ'α λεβέντη άλίως και του προζένεψαν αυτή την καταφρονεμένη βασιλοπούλα, που κι άν είναι τ'α κάλλη της άνεγγίχτα από φκιασιδι κι άπό θαμπαμένο άσπυροχρόσφο, άδύνατο όμως άνθρωπος να τ'α παραβλέψη, γιατί είναι κ'αλλη ούράνια κ' άς πάη να καμώνεται όμπρός στόν κόσμο ο δύστυχος ο λεβέντης πώς δέν τ'α λιμπίζεται, δέν τ'α πονεί, δέν τ'α λαχαρει, κι άς πάη να τή λήη στόν κόσμο πρ'οσυχνη φτωχοπούλα, σά νοικοκύρης που είναι, και δέν τούρχεται να φέρη διχόνοιες μεση στο κκαρωμένο νοικοκεριό του.

ΜΙΑ ΑΠΟΚΡΙΣΗ*

Λέω πράματα τόσο κοινά, που ο ποιητής του «Δωδεκάλογου» τ'α ξέρει χίλιες φορές καλύτερα άπό μένα, ώστόσο τ'α ξεχνά, μη στρέγοντας εδ'άριστα να χωριστεί τόν ποιητή στην κριτική του, κ' έτσι μη μπορώντας να κοιτάξει άντικειμενικά τα πράματα. Για τουτό μένει υποκειμενικός πολύ στο αντίκρουσμα τ'ης τέχνης. Θάλεγα αίσθηματικός, άν δέν ήξερα πως τόν πειράζει τόσο ο χαρακτηρισμός. Για τόν κριτικό τ'ων «Γραμμάτων» και τέχνη και ζωή κινείται γύρω άπ' τή δική του ποιητική μόρφωση. Σε έλες σχεδόν τις κριτικές του μιλιέ άνυπόκριτα το 'Εγώ του, κρίνει, δικάζει, άθώνει μόνο το άτομικό αίστημά του. Μ'ας τ'ο λέει

*) 'Η άρχή στόν αριθ. 380.

καθαρά κι ο ίδιος πως δύσκολα και δυσάρεστα βγαίνει έξω άπό την άσάλευτη ζωή του. 'Υποκειμενισμός, που μπορεί ίσως να'ναι δύναμη για έναν ποιητή, μα και άδυναμία για μια κριτική έχτίμηση, που απαιτεί κάποια ψυχρότερη άντικειμενικότητα. Γιατί μια κριτική προσπάθεια χρειάζεται, νομίζω, να γυρέβει ναβρει πάντα τους κάποιους γενικότερους νόμους, που ενεργοούν στο 'Εγώ μας και του γεννούν τις τέτιες ή τ'ης άλλης λογής τάτες, τις ζωικές δυνάμεις που το μορφώνουν έτσι ή άλλως κι όχι να πολεμά να υποβάλλει τ'ο καθετί στο άτομικό αίστημά της και να εξηγεί τ'ο καθετί με τρόπο που μπορεί να δώσει άντικειμενική άξία σ' αυτό το αίσθημα και γενικά στην υποκειμενική μόρφωση. 'Εφερα ένα δείγμα παραπάνω: όποιος θέλει και μπορεί να δει, άς ρίξει μια ματιά στα διάφορα τελευταία σημειώματα του Παλαμά σ' αυτές τις στήλες, όσα αναφέρονται σε ζητήματα τ'ης τέχνης. 'Εδώ θά φέρω ένα ακόμα παράδειγμα από μια μελέτη του «Για τ'ο δράμα, όχι για τ'ο θέατρο»: 1) Σ' αυτή μ'ας κάνει πρώτα την όμολογία πως ή άσάλευτη ζωή του δέ νοιώθει την άνάγκη του θεάτρου. Τόν πειράζου δλα γύρω του, και κό-

1) Κωστή Παλαμά: Γράμματα σελ. 198 κπ.

σμος και ήθοιοι. Για να νιώσει και να αίστανθεί ένα δράμα, πρέπει να τ'ο διαβάσει πριν τ'ο δει. Παρατήρηση σωστότατη κ' είναι, νομίζω, και και νόμος για κάθε σοβαρή θεατρική κριτική. Μα ο κριτικός δέ σταματά ως εδώ. Καταργεί όλοτελα τ'ο θέατρο και δοκιμάζει τ'α γράματα μόνο στο θέατρο τ'ης φαντασίας του. Κι αυτή ή δοκιμή τόν φέρνει στο συμπέρασμα πως: στο δράμα, έχοντας τ'ο θέατρο για μέσο του έκφραστικό, στίκεται πιδ κάτω από τους άλλους τρόπους που φανερώουν την όμορφιά τ'ης Τέχνης». Κ' ένω στα έλλα είδη τέχνης βλέπει τόν τεχνίτη κυρίαρχο τ'ων μέσων του, στο δράμα τόν φαντάζεται δεμένο άπό τις άνάγκες τ'ης σκηνης. «Τί χοντρά μεση, τί φανταχτερά σοφίσματα, τί μπλεξίματα, τί καμώματα! Τι άνθρωποι, τί άγώνες, τί χρόνοι, τί κόπος, τί δουλειά, και τί έδωτας! τί όσολοφίες και τί σκλαβιές! Σά να πρόκειται να χτιστεί ή πυραμίδα του Χέοπα!»

Τι υποκειμενική όλοτελα αντίληψη του δράματος! Νά θυμήσω στόν κριτικό την ιστορική καταγωγή του, τόν ξετυλιγμό του, που δέν έγινε άπό άτομικές ιδιοτροπιές, όσο άπό άνάγκες άτομικές μαζί και γενικότερες; —αυτά τ'α ξέρει πιδ καλά

Είναι μερικοί αληθινοί φίλοι που τον σπλαχνι-
ούντι το δόλιο λεβέντη το Μανωλάκη, και μπκι-
νουνε στο κρέμα ήλπιζοντας πως ή μαραζιάρικη, ή
μισοζώντανη Κερά Κοκκαλιάρη θλπομαραθή και θα
μείνη ξερή κάτω από το φοβερό βάρος, που σηκώ-
νει κλεμμένα απομεινάρια δόξας βασιλικής, και πως
θα βρεθθ πάλε λεύτερος ο λεβέντης ο Μανωλάκης,
και θα πάρη πιά τότες επίσημο ταίρι του (φυσικό
του ταίρι είναι και τώρα) τή μυριόχαρη βασιλο-
πούλα που κι αν πλανέται ξυπόλυτη και γυμναστρά
γαλη στο βουνό, είναι όμως ή μόνη που κ' ερονόμησε
τή ζωή και τις χάρες τής μπακαρίτσας τής πκ-
νώριας Βασιλίσσας, κι ως μη σηκώνη τάρχνιασμένα
στολίδια της.

Κ' ίσως πιά τότες του φέρη ο Θεός του λεβέντη
του Μανωλάκη μέσα στο σπιτικό του παιδιά θεο-
ζώντανα, θεοδύναμα και θεόμορφη, κ' ίσως δὴ πιά
τότες άσπρη μέρα κι αυτός σαν τους άλλους γειτό-
νους του.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΗ 'ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΡΟΦΙΑ,

Κάθε μέρα μας έρχονται γράμματα γεμάτ' α-
γάπη κ' ένθουσιασμό για το έργο μας. Στην αρχή
σκεφτήκαμε να μη δημοσιεύουμε κανένα γιατί από
τόν υπέρμετρο ένθουσιασμό τους οι καλοί μας ύπο-
στηριχτές μας παραλιθανίδανε μ' έπαίνους και λό-
για φιλόστοργα. Μα κατόπι άλλαξαμε γνώμη γιατί
τά γράμματ' αυτά μπορούν να χρησιμεύουν και γι
άπάντηση στα τόσα γλυκανάλατα κι' άπερίσκεπτα
που γραφτήκαν εναντίο μας από μερικούς δημο-
σιογράφους. Μόνο να σκεφτή κανείς ποιοι μας
πολέμησαν και ποιοι μας ύποστήριξαν στον άγωνά
δέν μπορεί παρά να μας σήξερ το χέρι. Και τέτλια
συχάρικια τα δεχόμαστε με συγκίνηση.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ

1

Σπέτσες 1910 - 25 2

Πολύτιμοι μας Συνιδεάτες,

Με τή χαρά του ποιητή και τή λυγάρια ύπο-
χρεωμένου σας συνιδεάτη και αδελφού σπύδω να
σας χαιρετήσω και, σφίγγοντας σας το χέρι, να
σας συχαρώ για τήν άφοσίωση και τήν παλληκα-
ριά σας. Δεχθήτε το ταπεινό μου έργο να στολι-

στεί στα χέρια μας, που ύψόνουν το λάβαρο τής
'Εθνικής μας 'Ιδέας τόσο τίμια, τόσο ειλικρινά. Τι
μή σας και δόξα μας ή «Συντροφιά» σας, ως άνοιξη
τους νέους τους δρόμους τής λευτερίας, που όλοι οι
διαλεχτοί τής Πατρίδας με κάθε τους θυσία περή
φανα θα δράμουνε γενναία να συναγωνιστούνε στο
πλευρό σας. Χαίρετε και θεωρείτε με θυμωσγή σας
και συστρατιώτη σας.

Με το άδελφικό μου φίλημα
ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Τής «Φοιτητικής Συντροφιάς»

στην 'Αθήνα

2

Λόγια κ' ύστερικοί ένθουσιασμοί δέν ταιριάζουν.
'Ο,τι κάματε, είταν ανάγκη να γίνει. 'Η μηλιά
σαν άνθισει, θέλει δέ θέλει θα δέσει και θα κάμει
μήλα.

Κ' ή Φυλή μας βρίσκεται στον άνθισμό και σε
ώριμασμα. Χωρά σε μας που νέοι είμαστε και δυ-
νατοί και το Χρέος μπροστά μας ύψώνεται άνεκ-
μετάλλευτο και παρθένο.

Θέθελα πολύ, σε λίγες μέρες που θάρθω, να
Σας σφίξω το χέρι.

'Όσο ώραίο κι αν είναι να στέκεται κανείς μο-
νυχός, Στυλιτής, όμως σαν άντικρύσει δυνατούς
συναγωνιστάδες χαίρεται, γιατί σύγκορμα νοιώθει
τήν ανατριχίλα τήν ήδονικά, που προαναγγέλλει
τή Νίκη.

Με πολλή αγάπη σφίγγω όλης
τής «Συντροφιάς» τά χέρια.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

3

'Ελαβα' εύχαριστώ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Καθηγητής τού Πανεπιστημίου

'Αθήνα, 20)3 1910

4

'Αγαπητοί μου φίλοι,

Μου έρχεται το γράμμα σας στη στιγμή που
πακετάρισα και ποστάρισα τάπαντά μου για τή
Βιβλιοθήκη τής Συντροφιάς. Δέν κατάλαβα πως θέ-

λατε βιβλία για μοίρασμα. 'Επειδή έχω ως τώρα
έννια τόμους κ' επειδή όλοι τους δέν είναι διασκε-
δαστικοί κάλλια να μου πήτε ποιοι κάνουνε για μοί-
ρασμα (Ταξίδια, Ζωή κι 'Αγάπες) για να σας στεί-
λω.

Μπράβο σας για το θεμέλιωμα τής Συντροφιάς,
για το κουράγιο και το σκοπό. Με συγκίνησε πολύ
το γράμμα σας κ' είμαι όλος πρόθυμος σας.

ΨΥΧΑΡΗΣ

5

Προς τήν 'Επιτροπή

τής «Φοιτητικής Συντροφιάς»

'Αθήνα

'Αξιότιμοι Κύριοι,

'Ελαβα το γράμμα σας των 25 του Φλεβάρη
και το Καταστατικό σας.

Για σας! Δέν είναι τόσο που είδατε τή ση-
μασία τής γλωσσικής 'Ιδέας κι' άπιφασίσατε να
ένεργήστε παρά πρώτα πρώτα που δείξατε παλι-
καριά. Διψούσε ή ψυχή μου τήν παλικαριά όταν
είναι να πολεμήσουν ή άντικρύσουν τους πολλούς·
γιατί ως τώρα τά μόνα που έβλεπα στο έθνος μας
είταν των πολλών προς τους λίγους. Κόματε μια
μεγάλη αρχή, πολύ μεγάλη και σημαντική, που
σαν τή μιμηθούν κι' άλλοι ή με το γλωσσικό ζή-
τημα ή με άλλο ζήτημα, μπορεί να δούμε κι' έμεις
μια μέρα του Θεού. Για σας!

Βιβλία θα σας στείλω. Τώρα δέν έχω παρά
τήν 'Ιλιάδα(και τον Ταμπουρά που ξανατυπώνεται).
Θά σας στείλω σε 3)4 βδομάδες. Το μόνο που θα
σας παρακαλέσω, σ' όποιον δίνετε, γράφετέ μου τ'
όνομά του ώστε να το περνά στο Κατάστιχό
μου.

Βλέπω, μερικές έφημερίδες αρχίζουν τις συνη-
θισμένες «ψεφτιές». Μου φαίνεται πως οι έφημερι-
δογράφοι δέν έχουνε δικαίωμα, τάχα επειδή είναι
τόπος να γράφουν ότι θένε και να προσβάλουν. Τότε
έχει το δικαίωμα κι' ο άλλος να τους σωπάινει μ'
όποιον τρόπο μπορεί.

Σας ασπάζομαι

πρόθυμος

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

από μέσα 'Ενώ τά ξέρετε όμως δέν τά λογαριάζει,
γιατί δέν μπορεί να λογαριάζει τήν άγώνα και τήν
κόπο και τά σοφίσματα του λυρικού ποιητή που θέ-
λησε να πατήσει και τή δραματική περιοχή τής
τέχνης. Κ' έτσι φαντάζεται και το γνήσιο δραμα-
τικό ποιητή πως σκοτίζει τόσο το κεφάλι του και
βιάζει τόσο πολύ τον έξυτό του για να πιτύχει τις
δραματικές συγκινήσεις. Δέ θέλει να στοχαστεί πως
καθώς ο γεννημένος μουσικός μπορεί και ύποτάζει
τόν ήχο, καθώς ο γεννημένος λυρικός ποιητής εκρα-
τεί στην τσίπη του το μαγικό κόσμος του στίχου,
έτσι κι ο γεννημένος δραματικός μεταχειρίζεται με
τήν ίδια εύκολία τά δραματικά του μέσα. Και
τούτο γιατί βλέπει τή ζωή μονάχα με τά μάτια
του δραματικού ποιητή και δέχεται τή συγκίνησή
του απ' αυτή μόνο σε μορφές, σε πράξεις, σε δρα-
ματικές συγκρούσεις κι ο άγώνας του κι ο κόπος του
κ' ή δουλιά του κι ο ιδρώτας δέν είναι παρά μόνο
πως να ύποτάξει τή συγκίνησή του στην καλλιτε-
χνική άπαιτηση και μόνη του σκληριά είναι, καθώς
και του μουσικού και του λυρικού ποιητή, το νόημα
τής τέχνης. Τά δραματικά μέσα δέν είναι τεχνά-
σματα από τή φύση τους, καταναίν τεχνάσματα
μόνο για το μη γνήσιο δραματικό, για τον άδύναμο

ποιητή. Καταναίν ακόμα τεχνάσματα για κείνον
που δέν έχει γνώμονα τήν καλλιτεχνική άπαιτηση,
μα τήν άπαιτηση ενός όρισμένου θεατρικού κοινού.
'Ο κριτικός Πιλάμας βλέπει μόνο τούτο, γιατί σε
τούτο μόνο σκόταψε ο ποιητής Πιλάμας. 'Ο πό-
λεμος που κάνει στη μελέτη του αυτή τής εύκο-
λης δραματικής έπιτυχίας, που κυνηγούν οι περισ-
τεροι δραματικοί του τόπου μας, είναι σωτήρας και
δικιολογημένος, ή άρνηση όμως του θεάτρου γενικά
για κριτήριο του δραματικού ποιητή είναι όλοτελα
ύποκειμενική, γιατί ή ιστορία μας δείχνει το αντί-
θετο. Κι αν ακόμα δεχτούμε πως είναι δυνατό να
ύπάρχει δράμα όσω απ' το θέατρο, και τούτο ακόμα
για να ναι δράμα πρέπει να μας δίνει δραματικές
συγκινήσεις έστω και με λυρική ακόμα έκφραση.
Σκοπός μου εδώ δέν είναι ναναπτύξω τις δικές μου
ιδέες για το δράμα, μα να δείξω μόνο πως θα
χρειάζονταν ναάντικρύσει το δράμα μια άντικειμενική
μελέτη για το δράμα, έστω κι όσω από το θέατρο.
'Ο κριτικός των ΑΓραμμάτων μας δίνει το ύποκει-
μενικό αίστημά του μόνο για το θέατρο, κ' έτσι
με όλες τις σωτήρες παρατήρησεις που κάνει σε με-
ρικές μεριές, με όλες τις άγαθές συμβουλές που δί-
νει σε πολλά στους νέους δραματικούς, ώστόσο στο

γενικό συγχύζει πιο πολύ παρότι φωτίζει. Και με
όλη τήν ευγενική διάθεση που του άναγνωρίζω πως
έχει να βοηθήσει με τά λόγια του το σήκωμα του
δράματος στον τόπο μας, όμως δέν μπορώ να κρύψω
πως συχνά αποκάτω από τις γραμμές του αίστά-
νομαι να μιλεί το πείσμα του λυρικού ποιητή, που
δέν έχει το δραματικό χάρισμα κ' έτσι ζητάει να
πλάσει στη φαντασία του ένχ θέατρο, όπου μπο-
ρούν να παιχτούν μ' έπιτυχία τά δράματα που θέ-
λει σώνει και καλά να γράψει κι ως του λείπει ή
μπόρεση.

Τόν ύποκειμενισμό αυτό τον βρίζω μια από τις
μεγλύτερες αδυναμίες τής κριτικής του ποιητή του
«Αδωδεκάλογου». Τόν κάνει να μην μπορεί να προσέ-
ξει πιότερο σε κάποιες άντικειμενικότερες άπαιτήσεις,
που έπιβάνονται από τήν ίδια τή φύση τής τέ-
χνης, τόν οδηγεί στο να μπιστεύεται περισσότερο
άπάτι έπρεπε όχι μόνο στη δική του ποιητική δυ-
ναμικότητα, μα και να τήν άνεβάζει σε κανόνα, να
τή γενικοποιεί σ' αίσθητική περιωπή, όπως δέν
μπορεί να γίνει ούτε στους μεγαλύτερους δημιουργ-
γούς που είδε ή άνθρωπότητα. Θά φέρω ένα χαρ-
κτηριστικό δείγμα: Μιλώντας για κάποιο συγραφέα
που μαζιλαρώθηκε το περασμένο κλοκαίρι στο θέα-

Ὁ παλληκάρια,
τοῦ ἀρχαίου τοῦ Βυζάντιου νέα γενεά,
Γειά Σας!

Μίς' ἀπ' τὰ βάρη τῆς καρδιάς μου βγαίνει ἀφτός μου ὁ χαιρετισμός, πούναί μαζί καί στεναγμός ἀλαφρωμοῦ, καί θαυμασμοῦ ξεφώνημα, καί φάνισμα χραῖς.

Ἄς τὸν πάρει σὰ φτερούγιχ του τὸ νιολεφερωμένο ἀγέρι τῆς Ἀνατολῆς, κιὰς Σας τὸν φέρι ὡς φίλημα, κιὰς Σας τὸν φέρι ὡς δάκρι, φίλημ' ἀδερφικῆς ἀγάπης καί δάκρι ἐβνωμοσύνης ἐθνικῆς.

Ὅταν πρωτόμαθχ τὸ γλυκὸ συνταιριασμό Σας, ὅταν πρωτοδιάβασα τὸ παλληκαρήσιο «καταστατικὸ» Σας, συνεπάρθηκα, ἀνγκάλλιασα καί κράθγασα «Νὺν ἀπολύεις»!

Ἦθελα νάμουν Πίνδαρος, νὰ κρούζω τὸ δοξάρι, νὰ ψάλω Πύθια γιὰτὰ Σας, Ὀλύμπια νὰ Σας ψάλω, πού ἀναδείξατε νικήτρα τὴν Ἰδέα, τὴν πεντάμορφη, τὴν ἐφτάχαρη, τὴν κοσμολόγητη.

Τὰ σύμβολά Σας νὰ εἶναι λύρα καί ρομφαία' μὲ τὴ λύρα νὰ ἐλκύζετε γλυκὰ τὶς ἀδολες ψυχές, πού νεϊρέβουνται τῇ θρυλούμενη μεγαλοσύνη τῆς Ἑλλάδας τῆς αἰώνιας καί νάβγατίζετε τὸν τιμημένο τὸ στρατὸ πού θὰ ὀδηγήσῃ τὴ Ρωμιοσύνη τὴν ἀπέθαντη στὴ δόξα τῆς τὴν ἀληθινῆ' μὲ τὴ ρομφαία πάλι νὰ χτυπάτε καί νὰ καταστήνετε ἀνίκανες γιὰ μάχη τὶς καρδιές τὶς διαστρεμμένες πού ἀρίζουνται στὴ σκπίλα καί θρέφουντ' ἀπὸ μούχλα, καί γι' ἀφτὸ ξεκολοουθοῦν νὰ καλλιεργοῦν τὶς φτωματίνες, καί νὰ μπουδίζου τὸ ἀπολύμασμα τοῦ ἔθνους τοῦ ταλαίπωρου.

Ναι Παλληκάρια, ἡ δουλειά Σας εἶναι μεγάλη κιώραία, κιόχι τόσο δύσκολη πού φαίνεται. Ὁ Σκολαστικισμός ἕναν μπάτσο μόνο θέλει, μοιάζει μὲ τὸ Χαμιτισμό, πού, ἐνῶ φκίνουσαν τόσο φοβερός, σωριάστηκε κάτου μένχ μπάτσο πού ἔδωσε ὁ Νικαζῆς τοῦ Σαμῆ — πασά στὸ Μοναστήρι. Ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ γραμματισμένοι τὸ κατάλαβαν πιά, πὼς ἡ αἰτία πού δὲν πάμε καλὰ εἶν' ὁ Σκολαστικισμός καί μόνος ὁ Σκολαστικισμός, καί περιμένουν τὸ σύνθημα' χαρὰ εἰσῆς πού θὰ τὸ δώσετε!

Ἐμεῖς εἴμασταν οἱ ἐπαναστάτες πού τὸν ἀδυνατίσαμε. Ἐσεῖς εἰστε τώρα ὁ ταχτικὸς στρατός

πού θὰ τὸν πολεμήσετε καί θὰ τὸν νικήσετε κατὰ κράτος.

Θάρρος, Παλληκάρια, ὁ προορισμός Σας εἶναι θετός, ἡ δουλειά Σας δοξοφόρα, ἐθνοσώστρα!

Ἡ καθαρέβουσα, πού λένε, εἶναι τὸ συμτωματικὸ παθολογικὸ φάνισμα τῆς μεγάλης καί μακρόχρονης ἀφτῆς ἀρρώστιας τοῦ γένους' εἶναι σὰν τὴν κοκκινίλα στὰ μάγουλα τοῦ χτικιάρη, πού γελᾷ τούς ἀνδρους, ἔτσι κι' ἀφτὴ γελᾷ μόνο τούς ἀμαθούς τούς ἀνήξερους. Πολεμήστε τὴν ἐπιστημονικά καί πιδέξια, πολεμήστε τὴν ἀλύπητα' δεῖξτε πὼς εἶναι στοιχεῖο παθολογικὸ τοῦ γλωσσικοῦ ὀργανισμοῦ. Φωτίστε τὸν κόσμον, ἀκόμα καί μεταχειρίζοντας γιὰ ὄργανο ἀφτὴν τὴν ἴδια. Ψέματα πὼς κάτι ἔκαμε κι' ἀφτὴ, ὅτι κι' ἀν ἔκανε καί κάνει ὡς τὴν ὄρα (ξὺν κεί πού τὴ μεταχειρίζονται οἱ καλοὶ μας γιὰ τὸν ἀγῶνα, εἶναι ἀρνητικὸ, καταστρεφτικὸ, ὀλέθριο, καί ὀλέθριο.

Πάλε Γειά Σας, Παλληκάρια.

Ζήτω τῆς «Συντροφικῆς» Σας!

Πρόθυμός Σας
Μ. ΦΙΑΛΗΤΑΣ

Tchataldia—Turquie

6 τοῦ Μάρτη 1910

7

Ἀγαπητά μου παιδιά,

Χάρηκα μεγάλη χαρὰ μὲ τὸ γράμμα σας.

Ὁ ἀγῶνας μας θάσβυνε ἂν νέες ζεστές καρδιές δὲν ἔρχουσαν μαζί μας. Τόβλεπα, καὶ ἀπὸ πρόπερσι κάθησα καὶ ἔγραψα μιὰ προκήρυξη στοὺς νέους, στὴ μαθητικὴ καί στὴ φοιτητικὴ νεολαία. Δόξα σὲ σας πού τὸ κάματε ἀφτὸ τὸ μεγάλο βῆμα.

Λοιπὸν τώρα ἐσεῖς ὀμπρὸς καὶ ἐμεῖς νὰ βοηθοῦμε Κι' ἀφτὸ εἶναι τὸ σωστό! Μὰ νάστε νέοι μὲ τὰ ὄλα σας! Ἡ ἐρωτικὴ φωτιά, πού εἶναι μέσα σας, ἡ ἀληθινὴ δυναμομάνα γιὰ κάθε μεγάλο καί γενικὸ νὰ σας δίνει τὴν ὀρμή πού χρειάζεται γιὰ νάναποδογυρίστε τὰ τόσα ἐμπόδια' ἀφ: ἡ νὰ σας κρατεῖ σ' ἐπιμονὴ ὡς τὸ τέλος, ὡς τὴ νίκη τὴν τελειωτικὴ.

Τὴν προκήρυξη μου τὴ ξαναγράψω καί σὲ λίγον καιρὸ θὰ τὴν ἔχετε.

Ἀπὸ τὸ βιβλίον μου ἀτὸ γλωσσικὸν ζήτημα

δὲν ἔχω ἰδῶ οὔτε ἕνα ἀντίτυπον. Τάχει ὁ Ταγκόπουλος ὅσα ἔμειναν, πάρτε ὅσα θέτε, καί στείλετε μου καὶ ἐμένα καμιά δεκαριά.

Ἀπὸ ἕνα φίλι ἀγάπης;

σ' ὄλους σας
ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Πόλη

3-4-1910

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

25

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ (*)

Τέλειωσε ἡ πρώτη σχολικὴ χρονιά «κακὴν κακῶς». Ὁ Θύμης, εἶναι σωστό, πὼς στὰ τελευτάτα κατάρθρωσε νὰ κουτσοδιαβάξῃ. Πόσες ὄμως σημαντικὲς ἀπώλειες δοκίμασε, πόσο ριζικὰ ἔβλαψε τὸ πνεῦμα του, πόσο φοβερὰ ρῆμαξε τὸ κορμί του, γιὰ νάποχτήσῃ τὸ μικρομικροῦταϊκο αὐτὸ κέρδος, γιὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸ δάσκαλο αὐτὸ τὸ ἄδωρο δῶρο. Ὁ Θύμης τώρα πιά δὲν εἶτανε τὸ χαροπὸ κείνο παιδί, τὸ ἐξυπνο, τὸ ζωερὸ, τὸ γεμάτο ὀρσὶα καί γέλιο. Τὸ εἶχε ξεενερίσει τὸ σχολεῖο μ' ὄλες τρεκῶκωσές του. Εἶχανε βαθουλωθῇ τὰ ματάκια του' ἀπ' ὄλα τὰ πᾶνθροπα μέσα, πού μεταχειρίζεται ὁ δάσκαλος γιὰ νὰ διδάξῃ κείνο πού τοῦ λείει ὁ τυφλοσύρτης του, τὸ πρόγραμμα. Κι' ἂς πᾶν νὰ φώναζε ἀπὸ τὸ δέκατο ἔβδομο ἀκόμη αἰῶνα ὁ A. Comenius πὼς «ἡ μόρφωση καὶ ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ κατορθώνεται χωρὶς πληγές, χωρὶς σκληρότητα, χωρὶς καμιά βία, ὅσο μπορεῖ πὺ εὐκολα, πὺ εὐκάριστα καί σάμπως αὐτόματχα» (M. Did.) Ὁ δάσκαλος τὴ δουλιὰ του. Κ' οἱ μαθητάδες του μέρχ τὴ μέρχ ἀπὸ τὴν ἀκνησιὰ, τὸ πὺ βλαβερὸ πρῶμα στὰ παιδιὰ τοῦ σχολεῖου, κατὰ τὸν Alex Key, τὴ διανοητικὴ ὑπερκόπωση, τὴν ἀηδία, τὴν ἔλλειψη κάθε φροντίδας γιὰ τὸ κορμί, κατατσακισμένοι καὶ ἀναιμικοί, γέρνχνε τὸ κεφάλι, σὰν τὰ δέντρα πού μένουνε λυγισμένα ἀπὸ τὸ ἀκατάπχτο φύσημα τᾶνέμου.

Μιὰ μονομέρεια καταστρεφτικὴ παρατηρεῖται στὴν πορεία τῆς ἀγωγῆς μας. Κ' ἡ μονομέρεια

(*) Κοίταξε φύλλα 350, 352, 370 καί 332.

τρο, λέει: «Ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ πέφτει κάποτε, μὰ δὲν ξεπέφτει. Ξέρω πὼς ἐκεῖνος πού ἔγραψε τὸ «Βιβλίον τῆς Αὐτοκρατορίας» δὲν μπορεῖ νὰ σκαρώνει ἔργα γιὰ μαζιλάρωμα καὶ ἂν ἀκόμα τὸ θελήσῃ, ἔτσι ἀπὸ καπρίτσιο. Πιὸ πολὺ τὴν ἐμπιστέβουμαι τὴν αἰσθητικὴν τοῦ ἐνός, τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, τὴν πεισματάρη καί τὴν ἀσαθοῦρωτη». 1) Παρακαλῶ, μὴν παρανοηθῶ. Τὸ ἔργο πού μαζιλαρώθηκε καί πού ὁ κριτικὸς ὀμολογεῖ πὼς δὲν τὸ ξέρει, οὔτ' ἐγὼ τὸ ξέρω. Τὸ ἴδιο, δὲ μὸυ περνα στὸ νοῦ μου νὰ ὑπερασπίσω τὴν αἰσθητικὴν τοῦ κόσμου, πού θυμὸνε τὸ συγγραφέα τῆς «Τρισεύγενης». Ἄν φέρνω τὸ παραδειγμα, τὸ κάνω μόνο γιὰ νὰ φήσω τὸν κριτικὸ νὰ πεῖ μονάχος τὴν πεποιθησὴ πού ἔχει σὲ ποιητικὲς δυναμικότητες περισσότερο παρὰ σὲ κάπια ἀντίληψη τῆς τέχνης πὺ ὀρισμένη. Πού φέρνει αὐτὴ ἡ πεποιθησὴ στὴν αἰσθητικὴν τοῦ ἐνός, τοῦ ποιητῆ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τρέξουμε στὴν παγκόσμια φιλολογία γιὰ νὰ τὸ δοῦμε. Φτάνει νὰ νοῖσουμε τὸ ἀδωδεκάλογον τοῦ Γύφτου γιὰ νὰ πεισοῦμε ἂν ὁ ποιητὴς μπορεῖ νὰ πέφτῃ κάποτε, μὰ δὲν ξεπέφτει». Τί κίντωνος μπορεῖ νὰ γένει αὐτὴ ἡ

1) Σκόρπια καί πρόχειρα θεατρολογικά. Δις ἘΝΟΥΜΑ, ἀμθ. 361.

πεποιθησὴ σὲ ποιητικὲς ἱκανότητες κατώτερες τοῦ ποιητῆ τοῦ ἀδωδεκάλογου, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμῶσω πάλι τὰ ὄργια τῶν ποετᾶστρων.

Νομίζω νὰ φτάνουν πιά στὸν κ. Π. Φλ. τὰ δείγματα πού ἔδωσα τοῦ ἀκρου ὑποκειμενισμοῦ τῆς κριτικῆς τοῦ ποιητῆ τοῦ ἀδωδεκάλογου, τῆς ἔλλειψης κάπιας πὺ σταθερῆς ἀντίληψης τῆς τέχνης ἀπὸ αὐτὴ, καί τῆς προσπάθειας νὰ στηρίξῃ μὲ αὐτὴ τὶς ἀδύναμες στιγμῆς τῆς ποίησῆς του. Στὰ δύνατα σημεῖα αὐτὰ τοῦ ἔργου του εἶχα καὶ ἔχω πάντα μιὰ ἀντιλογία καὶ αὐτὰ θαρρῶ πὼς ἐνεργοῦν ὀλέθρια στὴν πρόοδο τῶν γραμμάτων μας, βρισκοντας τὸ κατάλληλο ἔδαφος ὡστε νὰ βοηθοῦν νὰ συγχύζεται ἡ αὐστηρὴ καί καθαρὴ ἀντίληψη τῆς τέχνης, νὰ κηρύχνηται ἡ ἀναρχία κυριολεχτικά στὸ νόημα τῆς καί νὰ σέρνηται ἡ ποιητικὴ προσπάθεια πὺ πολὺ στὴν ἐπίδειξη μπόρσης ποιητικῆς, παρὰ στὴν αὐτοσυναίσθησὴ καί τὴν ἀνάπτυξη τῆς πραγματικῆς ποιητικῆς μπόρσης. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα εἶπα καί ξαναλέω τὸ θαυμασμό μου σὲ ἄλλους κάπιοις ποιητῆς, πού ἂν δὲν ἔχουν τὴν περισσότερη ποιητικὴ δύναμη πού ἔχει ὁ Παλαμάς, ἔχουν ὡστόσο μιὰ πὺ φωτινὴ ἀντίληψη τῆς τέχνης. Καί μὲ αὐτὸ τὸ νόημα δὲ θὰ πάψω νὰ φωνάζω: Πίσω

πρὸς τὸ Σολωμό! Πόσο μὸυ ἀρέσει νὰ γυρνᾷ ἡ ἐμπνευση τοῦ ποιητῆ στὰ πίσω, ἔλαθα ἀφορμὴ νὰ τὸ πῶ συχνὰ σ' αὐτῆς τὶς στήλες.

Καί γιὰ νὰ μὴν παρανοηθῶ πάλι, πρέπει νὰ τὸ πῶ πὼς μὲ τοῦτο δὲν ἐνοῶ πὼς ἡ ποίηση τοῦ Παλαμά δὲν μπορεῖ νὰ διδάξῃ σὲ πολλὰ μὲ τὰ φωτινὰ σημεῖα τῆς, μὰ δυστυχῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάμει μόνο σ' ἐκεῖνον πού πῆρε τὴν προπαίδεια τί εἶναι ποίηση σὲ ποιητῆς, καθὼς ὁ Σολωμός καὶ ἔτσι δύναται νὰ ξεδιαλύνει καί πού εἶναι ἀληθινὴ ποίηση καί στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ τοῦ ἀδωδεκάλογου». Ζωντανὸ παραδειγμα πὼς τὸ τελευτάιο ἀδυνατεῖ νὰ δώσει τὴ διδαχὴ αὐτὴ, εἶναι τὰ λόγια τοῦ κ. Π. Φλ. πού παρακίνησαν αὐτὴ τὴ φλυαρία μου. Ὁ Παλαμάς εἶναι, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, περισσότερο ποιητῆς παρὰ τεχνίτης. Παντοῦ σχεδὸν τὸν κυριέβει ἡ ὀρμή καὶ ἡ ἐμπνευσὴ του, ἀντὶ νὰ τὶς κυριέβει αὐτός. Χαρακτηριστικὸ τῆς Μούσας του δὲν εἶναι νὰ δένηει τὸ λόγο του στὸ χρυσὸ δαχτυλίδι τοῦ ρυθμοῦ, γιὰ νὰ μεταχειριστῶ τὴ δικὴν του ἐκφραση, μὰ περισσότερο νάφνηται στὸν ἀκράτητο ρυθμὸ τοῦ λόγου του' καί ὄλα, ὡ Λόγε, ἀράδα βάλα, γιὰ νὰ πᾶρω πάλι τὰ ἴδια λόγια του. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μὰς δείχνει ὄλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του, μὲ τὴν

καμιά σταθερή γνώση για τα κοινωνικά του συφέροντα, και παραδέρνεται από τις αεροθεωρίες και τις αεροκουθέντες κάθε του εκμεταλλευτή. Ο στρατός του εκμεταλλεύτηκε την πνευματική του κατάντια και τον έσκουνησε σε ψεύτικη επανάσταση, για να ώφεληθῆ του λόγου του. Η πολιτική τῆς πλουτοκρατικής ὀλιγαρχίας τονέ γλείφει σαν ψωρόσκυλο πετώντας του κανένα κόκκαλο, για να τονέ φέρη στα θοά νερά της και να τονέ πνίξη μιά και καλή. Κι ὁ λαός αὐτός δὲ χαζός ἄθροπος πλανεμένος δὲ πολυσύχναστο δρόμο, γυρίζει ἀπὸ δὴ καὶ ἀπὸ κει καὶ ἀκούη ὄλου γύρω του καὶ μονάχα δὲ σκύδη μέσα του ν' ἀκούση τὸν ἑαυτό του, νὰ νοιώση τὴ δύναμή του καὶ νὰ διαλέξη ἀτός του τὸ δρόμο πού πρέπει νὰκολουθήσῃ.

ΤΗΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΗ Κεραική διαβάστηκε στὸ Πανεπιστήμιο ἀπὸ τὸ Μιστριώτη ἡ κρίση τοῦ φετινοῦ Σεβαστοπούλειου ἀγώνα γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἐξύψωση τῆς καθαρῆς οὐσίας. Τὸ νὰ λέη ἀνοήσιες καὶ ἀσυναρτησιες ὁ γερο Μιστριώτης δὲν εἶναι καθόλου παράξενο πρᾶγμα. Ἐκεῖνο πού μᾶς ξαφνιάζει μονάχα εἶναι πού ὕστερα ἀπὸ τόσες ἐθνικές συφορές, βρίσκονται ἄθροποι πού τοῦ προσέχουνε τὰ λεγόμενα καὶ τονέ θαμάζουν. Τόσο βαθεῖα λοιπόν ἔχει προχωρήσει τὸ πνεματικό σαράκι στὴ φυλή μας; Εὐτυχῶς πού οἱ θαυμαστάδες τοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀπὸ τοὺς πῶ γεροραμολῆδες τοῦ κλασσικοῦ μας τόπου, Κανελλίδηδες, Καλαποθάκηδες, Μαυρομιχάληδες καὶ τέτοιοι. Ὅλοι ὅσοι ξετίναξαν ἀπὸ πάνω τοὺς τῆ μούχλα τοῦ προγονισμοῦ, ἀκούνε τις φωνές τοῦ Μιστριώτη καὶ ξεκαρδίζονται ἀπὸ τὰ γέλοια.

ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ τις προάλλες στὴν ἐθνική μας γιορτὴ ἀκούστηκε ἡ δημοτικὴ γλώσσα ἐπίσημα σὲ προσφώνηση ἀπὸ τοὺς φοιτητές μας στὸ στεφάνωμα τῆς στήλης τοῦ Ἱεροῦ Λόγου στὸ Πελοῦργο. Τὰ γενναῖα παιδιά τῆς «Φοιτητικῆς Συντροφιάς» τὸ καταφέρνανε καὶ αὐτό. Κάθε χρόνο ἴσα μὲ τώρα ἀκουγότανε οἱ ἴδιες τυπικές λέξεις, ἡ ἴδια νερόβραστη ρητορική, ὁ ἴδιος ἀπόκοτος φαροραρισμός. Οἱ φοιτητές πού ἀποτελοῦσαν τὴν πῶ ζωντανὴ ἐλπίδα τοῦ ἔθνους, τυλιγότανε σὲ νεκροσάβανα γιὰ νὰ γιορτάσουνε τὸν ξεσκαλωμὸ τῆς Ρωμισσύνης. Τους βάραινε ἡ ἀμορφωσιὰ τὰχτες, γιὰ τὴ ἀτιμὴ παρὰ τὴν «Βαγγελικῶν» καὶ τῶν «Ὀρεστικῶν»;

Ὅπως καὶ νὰ εἶναι, τὸ σημαντικό βῆμα πού γίνηκε φέτος ἔδειξε πὸς ἡ νιότη μας ἔρχεται κορωνισμένη μὲ τὴν Πίστη καὶ τὴν Παλληκαριά, νὰ σπᾶση τὸ τέρας τοῦ Δασκαλισμοῦ, πού ρούφηζε σταλιὰ σταλιὰ τὸ αἷμα μας ἔκατὸ χρόνια τώρα. Κ' εἶται τὴν ἴδια μέρα σὰ νὰ γιορτάστηκε ἡ ἀπολύτρωση τοῦ Γένους ἀπὸ τοὺς δὺ μεγάλους Τύρανους: τὸν Τούρκο καὶ τὸ Δάτκαλο.

αἰσθητικὰ αὐτὴ ἡ ἰδέα ἀπαιτεῖ καὶ τὴν ἀρμόδια καλλιτεχνικὴ ἔκφρασή της καὶ σ' αὐτὸ εἶναι, ἠερρῶ, ἡ μεγαλύτερη ἀποκλειστικότητα καὶ μονομέρεια τῆς αἰσθητικῆς κριτικῆς προσπάθειας, πού ἀφοῦ τὸ φέρνει ὁ λόγος ἡ εἰπωθεὶ καὶ τοῦτο ἀκόμα στὸν κ. Π. Φλ., πὸς ὁ σκοπὸς τῆς δὲν εἶναι νὰ ξαναφέρει στὸν ἴσιο δρόμο τοὺς τῆς ἀποπλανημένες Μοῦσες, ὅπως τὴν εἰρωνέβεται, μὰ νὰ πεῖ μόνο καὶ αὐτὴ τὴ γνώμη της μέσα στις πολλὲς πού λέγονται γιὰ τὴν πνεματικὴ μας κίνηση. Θάνα. βέβαια χαρά της ἀνπροσχετῆ ἀπὸ κάποιον, ὅπου μπορεῖ νὰ λείει κάτι σχετικὰ σωστό. Πὸς δὲ φέρνει τὴν Ἀλήθεια τὸ ξέρει πρῶτη ἡ ἴδια, ὅπως τὸ ξέρει καὶ πόσο ἀπληρη καὶ ἀδύναμη εἶναι. Πέρα ἀπὸ τὴ δύναμή της δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ κανένας μὲ κανένα τέντωμα. Καὶ τώρα θὰ τῆς ἔφτανε ἂν τῆς γνωριστῆ ἀπὸ τὸν κ. Π. Φλ. πὸς καὶ τούτῃ ἡ πλατύτερη ἀνάπτυξη μιᾶς γνώμης, πού εἶπε προτίτερη γιὰ ἕναν ποιητὴ, βγαίνει ὄξω ἀπὸ κάθε προσωπικὴ συμπάθεια ἡ τὸ ἀντίθετο, καὶ μπορεῖ νὰ βεβαιώσει πὸς θάνα πρῶθυμὴ νὰ μολογήσει τὴν πλάνη της, ἂν ὁ κ. Π. Φλ. ἡ ὅπιος ἄλλος τῆς ἀποδείξει πὸς ἡ ἀξία τοῦ ποιητῆ τοῦ «Δωδεκάλογου» εἶναι ἀλλοῦ καὶ ὄχι ἐκεῖ πού αὐτὴ τὴ βρίσκει, πὸς ἐκεῖνο πού θαρρεῖ γι' ἀντιποιητικὸ καὶ ἀντικαλλιτεχνικὸ στὸ ἔργο του, εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀντίληψη τῆς τέχνης, πὸς τέλος ἡ

Η ΑΡΒΑΝΙΤΙΑ σηκώθηκε ζητώντας νὰ ξετινάξη τὴν Τούρκικη σκλαβιά. Δὲν ξέρουμε γιὰ τὴν ὥρα ἂν ἡ Τουρκία θὰ μπορέση νὰ σῶση τὴν ἐπαναστατικὴ φλόγα καὶ νὰ χτυπήσῃ τὸ κίνημα. Μὰ καὶ ἂν τὸ κίνημα αὐτὸ δὲ θὰ κερδίση τίποτα, γιὰτὶ σὲ λίγο πάλι θὰ σηκωθῆ ὁ παλληκαρισμός λαὸς γυρεύοντας τὴ λευτεριά του, μὲ δύναμη καὶ θάρρος περισσότερο. Εἶναι ντροπὴ γιὰ τὴν Εὐρώπη, γιὰ τις ἰδέες πού κυριαρχοῦνε στὴν Εὐρώπη, εἶναι ντροπὴ στὸν αἰῶνα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς λευτερίας, νὰ δυναστεύονται κάτου ἀπὸ τὰ μάτια της τέτοιοι δυνατοὶ μὰ ἄτυχοι λαοί, μὲ τέτοιους ἀσπλαγχνούς τρόπους. Τους πατήσανε τὸν ἔθνοσμά, τοὺς πατήσανε τὴ γλώσσα, τοὺς πατήσανε τὴ θρησκεία. Μὰ ἤρθε ἡ δίκαιη ὥρα νὰ ἐλπίσουμε στὴν ἐνωμένη δύναμή τους, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ τραβήξουμε μπροστὰ γιὰ τὴ ρυλετικὴ τους ἀποκατάσταση. Ἡ Ρωμισσύνη δὲν ἔχει παρὰ ἄμετρες συμπάθειες νὰ δεῖξη στὸν τέτοιον ἱερὸν ἀγώνα τῶν ἀδερφῶν της.

ΟΙ ΔΥΟ ἀρχηγοὶ τῶν προσωπικῶν κομμάτων πού φάγανε τὴν Ἑλλάδα, ὁ Θεοτόκης καὶ ὁ Ράλλης, συμφωνήσανε λέει νὰ συμπράξουνε σὲς ἐκλογές τῆς Ἐθνοσυνέλευσης, καὶ εἶται νὰ βγάλουνε δική τους πλειονοψηφία καὶ νὰ κάμουνε ὅ,τι τοὺς συμφέρει.

Νά! τὸ σημείον πού μπορεῖ κανεὶς νὰ ζυγιάσῃ τὰ προσωπικά κόμματα. Οἱ δὺ ὄχτοι, μόλις καταλάβαινε πὸς κιντουεύει ἡ ἐξουσία νὰ μείνη γιὰ πάντα χαμένη ἀπὸ τὰ ἄγια χέρια τους, ἐνωθήκαν καὶ πάνε νὰ δουλέψουνε μαζὶ γιὰ τὰ συμφέροντά τους. Ἄν εἶτανε ὅμως ἀρχηγοὶ σὲ κόμματα μὲ ἀρχές, ἡ τέτοια ἀνήθικη ἔνωση θὰ μπορούσε ποτὲς νὰ γίνῃ; Μὰ οἱ Ρωμιοὶ δὲν παίρνουνε χαμπάραι ἀπὸ τέτοια. Τραβᾶνε τὸ δρόμο τους λατρεύοντας τοὺς χαμοθεοὺς καὶ προσκυνώντας τὸ ρουτρεῖ.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ
ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

- ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ (μὲ εἰκόνες τοῦ κ. Ν. Δύτρα).
  - Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΑΣ (μὲ εἰκόνες τῆς Κας Σοφίας Λασκαρίδη).
- Τυπώθηκε στὴ Λόντρα, σὲ διαλεχτὸ χαρτί καὶ εἶναι καλλιτεχνικὰ δεμένο.
Πουλιέται στὸ βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας» δρ. 3,50

ποιητικὴ βαριότητα τοῦ «Δωδεκάλογου» εἶναι ἴση ἢ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν «ἀτέλειωτη προσπάθεια» τῶν «Ἐλευτέρων πολιορκημένων». Κι αὐτὸς μού φαίνεται πὸς εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς κριτικῆς, τὸ νὰ βοηθᾶει δηλ. στὸ νὰ νιόθονται καλύτερα τὰ πνεματικά δημιουργήματα. Κι ὅσο γιὰ τὴν πρόχειρη καὶ βιαστικὴ αὐτὴ δική μου κριτικὴ δοκιμὴ, πού ὁ κ. Π. Φλ. μὲ ἀνάγκασε νὰ κάμω, θὰ ἤθελα νὰ μὴν παρθεῖ πὸς ἔχει μοναχὸ σκοπὸ νὰ δείξει τις σκοτινὲς μεριές τῆς ποίησης καὶ κριτικῆς τοῦ ποιητῆ τοῦ «Δωδεκάλογου», μὰ σύνωρα νὰ δύνονταν νὰ βοηθήσει, ἔστω καὶ σὲ μικρὸ, στὸ νὰ νοηθεῖ πού εἶναι ἡ μεγάλη ἀξία τῶν φωτινῶν σημείων τους. Κ' ἐγὼ εἶμαι ὁ πρῶτος πού λυπάμαι γιὰτὶ ἀπὸ ἔλλειψη περισσότερων στοιχείων ἀναγκάστηκα νὰ περιοριστῶ σ' ἕνα μικρὸ μονάχα μέρος τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ καὶ εἶται νὰ μὴν μπορέσω νὰ χύσω φῶς περισσότερο στὴ θετικότερη ὄψη μιᾶς προσωπικότητας, πού ὄχι μόνο τὴν τιμῶ γιὰ τὴ μεγάλη σημασία τοῦ ποιητικοῦ ἔργου καὶ τῆς γενικῆς δράσης της, ἀλλὰ καὶ ἀτομικά δὲν ἔχω παρὰ μόνο λόγους σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης, ὅπως χρωστάει νάχει κανένας μας σ' ἐκείνους πού ὀδήγησαν τὰ πρῶτα πνεματικά του βήματα.

Μόναχο, Δεκεμβρῆς 1909.

ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΥΛΛΑΔΕΣ
ΤΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ*

Γ'

Η ΚΑΛΗ ΜΑΣ Η ΜΑΝΝΑ

Ἄς βγοῦμε παρέξω, κατὰ τὴ θάλασσα, ἄς σταθοῦμε πάνω σ' αὐτὸ τάρραχμένο τὸ βαποράκι πού μαζεύει ταξιδιώτες γιὰ τὰ νησιά. Ἄφινε τοὺς ταξιδιώτες καὶ ἄς μαζεύονται. Ἰστερα τοὺς σεριανίζουμε ἂν προφτάσουμε. Κοίταξε τώρα ὀλόγουρά σου. Κοίταξε, καὶ ἂν μπορῆς μὴν ἀπορέσης, πὸς γίνεταί νάχη τέτοια Κόλαση τόση μερριά! Ἐέρεις σὸν τί μού φαίνεται ἡ δοξασμένη αὐτὴ ἡ «Ἐπιτάφος»; Σὲν εἶδος ἐφτάφυχη ἀμαρτωλὴ πού ἔγινε ρεζίλι στις ἀγκάλες τῶν παιδιῶν της καὶ τῶν ψυχοπαιδιῶν της, πὸς γέρασε στὴν κακορριζικιά, καὶ πάλι: σὲ μέτωπό της λάμπει μιὰ χάρη, ἡ ἀναπνοή της—αὐτὸ τ' ἀγέρι πού μᾶς χαδεύει—ἔχει μιὰ γλώνα καὶ δροσιὰ, πού στέκεσαι καὶ ρωτᾶς: γίνεταί μαθὲς αὐτὴ ἡ παραλυμένη νάχη τέτοια κάλλη παρθενικά; Τί νὰ τρέχη ἐδῶ!

Φίλε μου, πολὺ ἀπλὸ πρᾶμα. Ἡ Πέλλη, καθὼς καὶ πολλὲς ἄλλες χώρες, ἔχει μιὰ μάννα πού τὴν ἀγαπάει καὶ τὴ νοιάζεται καὶ τὴ στολίζει μέρα καὶ νύχτα, πρῶτ, μεσημέρι καὶ βράδυ: τέτοιες ἀχάριστες κόρες ἔχει πολλὲς ἐδῶ στὴν Ἀνατολὴ αὐτὴ ἡ μεγαλόκαρδη ἡ μάννα—ἡ ἀθάνατη ἡ Φύση. Πού νὰ τὴν ἀγγίξῃ αὐτὴ Τούρκος! Πέτρες καὶ σκορπιούς γεμίζει τὸ δρόμο της γιὰ νὰ τὴν τρομάξῃ, καὶ αὐτὴ περνάει καὶ στρώνει λουλούδια σὲ κάθε της πάτημα. Πηγάδια της ἀνοιξὲ νὰ πέση μέσα καὶ νὰ πνιγῇ, μὰ καὶ ἂν πέση, βγαίνει πάλι ἀπὸ τὰ νερά σὸν τὴν Ἀφροδίτη καὶ γεμίζει χάρη τὸν κόσμον. Ὅλο τὴ στολίζει, τὴ χαδεύει, τὴν ξανακάνει τὴν κακιά της κόρη, ὡς καὶ τὰ κυπαρίσσια της, πού πρέπει νὰ εἶναι φαρμακωμένες οἱ ρίζες τους, ὡς καὶ κείνα τὰ δροσιζέει, τὰ ἠρέπει, τὰ μεγαλώνει.

Γλιστράει ἡ φύση ἀπὸ τὰ τούρκικα χέρια σὰ Νεράιδα, καὶ ὄλο βάλσαμῶνε, ἀνεσταίνει, ζωντανεύει. Ὡς καὶ ἐμᾶς τὰ καταφρονεμένα δὲ μᾶς ξεχνάει. Κοίτα τοὺς ἐπιβάτες, τί σπίθες βγάζουν τὰ μάτια τους! Τέτοια μάννα δὲν τὰ ξεχνάει: εὐκολα τὰ παιδιά της. Τὲ φυλάει τὲ αἶμα τους. Ἢ μᾶς εὐρῆς ὄλου καὶ ἐδῶ Ρωμιούς. Γλώσσα, γούστα, ζυγνάδα, ρωμαίικα ὄλα. Ὅπου μποροῦσε νὰ βάλῃ τ' ἄγιο της χέρι, μᾶς βράσταζε καὶ μᾶς γλύτωσε. Ἐκεῖ ὅμως πού βρέκε χαζόκοτο θρόνο ὁ Τούρκος καὶ μπῆκε καὶ καλοκάθησε καὶ μᾶς ἔκαμε κατοικιά του, μέσα σὲ μυστικὰ τὰ βᾶθια της καρδιάς πού ἠσχαρδίζει ὁ ἀνθρώπος τὴν ἐθνικὴ τὴν περηφάνεια καὶ τὴ «λησμονησιὰ τοῦ ἐγῶ», μέσα σὲ κείνα τὰ βᾶθια μῆτε φύση μῆτε πίστη δὲν μπόρεσε νὰ μπῆ καὶ νὰ διώξῃ τὴ βυζαντινὴ τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ταπεινότητα καὶ εἶται πηγαίνον οἱ Πολῆτες τὸ μαῦρο τους τὸ δρόμο, ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον, ἀπὸ αἰῶνα σ' αἰῶνα. Χαλνᾶει ὁ κόσμος τριγύρω τους, ἡ ἔψη της γῆς ἀλλάζει, καὶ κείνοι μένουν ἀκλόνηστοι: μῆτε τρίχα τους δὲν ἀλλάζει.

Δ'

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἐπρεπε, φίλε μου, νὰ πιάσουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ δουλειά. Ὅχι ἀπὸ τὸν Πατριάρχη στὴν Ἀγισσύνη του πηγαίνουμε καὶ κατόπι.

Ἀρχὴ τῆς δουλειᾶς μᾶς ἔπρεπε νὰ εἶναι τὰ Γράμματα. Αὐτὰ εἶναι πού κρατοῦν τις λαμπάδες καὶ δείχουνε στὸ Γένος τὸ μεγάλο του δρόμο. Αὐτὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ πᾶμε νὰ προσκυνήσουμε, καὶ ὕστερα νὰ σεριανίζουμε καὶ τὴν Πέλλη. Θὰ μού πῆς πὸς τὰ Σκολιὰ τὰ βαρέθηκες. Μὰ δὲν εἶχα τὴν ἀλφαβῆτα στὸ νοῦ μου. Γράμματα τώρα πᾶει: νὰ πῆ Ἐθνικὸ Μεγαλεῖο, Ἑλληνισμός. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γυρεύουμε δασκάλους πού διδάσκουν τὴν ἀλφαβῆτα, πρέπει νὰ βροῦμε τοὺς μεγάλους τοὺς δασκάλους «τοῦ Γένους», πού κρατοῦν τὴν τύχη τῆς Ρωμισσύν-

(*Ἡ ἀρχὴ στὸν ἀριθ. 353.